

מפגש מס' 3

דף למנחה

בראשית י"א-י"ב

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

פרק י"א - מגדל בבל ועשרה דורות משם ועד אברם

פרק י"ב - תחילת דרכו של אברם בארץ, הרעב והירידה למצרים

פרק י"ג - היפרדות לוט מאברם, והבטחת הארץ לאברם ולזרעו

פרק י"ד - מלחמת ארבעת וחמשת המלכים ושביו של לוט

פרק ט"ו - ברית בין הבתרים

לימוד מעמיק

משמעותו של 'שם'

פתיחה

בחירת אברם כאבי האומה לא מוסברת בתורה. ראשית דרכו, כפי שמופיע בכתובים, היא בציווי של ה' לעזוב את מולדתו ולהגר לארץ אחרת. יחד עם הציווי מגיע הבטחה לגדולה והתעצמות: ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך. ואעשך לגוי גדול ואברוךך ואגדלה שמך והיה ברכה. ואברכה מברכך וממולך. ואד ונברכו בך כל משפחות האדמה (י"ב, א-ג). במהלך הפרקים הבאים התורה חושפת את דמותו המיוחדת, על מחויבותו לה', ועל יחסיו לבריות שבזכותם הוא ראוי להיקרא נשיא אלהים (כ"ג, ו). אברם מפיץ את ידיעת ה' בעולם במהלך מסעיו, הוא לוקח אחריות על משפחתו, ויוצר קשרים עם מנהיגי הארץ שמחזקים את האמונה בה'.

במהלך סיפורי אברהם ניתנת חשיבות גדולה למושג ה'שם': בבניית מגדל בבל, ביקשו הבונים ונעשה לנו שם (י"א, ד); בציווי לאברם ה' מבטיח לו שם גדול: ואגדלה שמך (י"ב, ב); ובכמה מקומות שאברם מגיע אליהם נאמר עליו שהוא קורא בשם ה': ויקרא בשם ה' (י"ב, ח).

לשמות יש משמעות לא רק בהקשר של איך קוראים לאדם, אלא שמו של אדם במובן מסוים הוא מהותו. שמו הוא מה שהוא מקרין לסביבה ומה שהוא משאיר אחריו. ויקרא האדם שם אשתו חנה כי הוא היתה אם כל חי (ג', כ). ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו ממעשנו ומעצבו ידענו (ה', כט).

נסה לעמוד על משמעותו של ה'שם' של אנשי מגדל בבל, ה'שם' של אברם, והקריאה ב'שם' ה' ע"י אברם.

שאלות למחשבה

מהו שם, ומהי חשיבותו של השם בחיינו? מדוע עשיית שם גדול נחשבת כדבר רצוי וחיובי? להעשרת הדיון, ניתן לקרוא ולשמע את השיר ["לכל איש יש שם" של זלדה](#)

ה'שם' של אנשי מגדל בבל (י"א)

שאלה לדיון:

עיינו בסיפור מגדל בבל (י"א, א-ט), ונסו לחשוב, מה רצו להשיג בבניית המגדל שראשו בשמיים? איזה שם הם רצו "לעשות"?

בקריאה הפשוטה, אנשי מגדל בבל היו מאוחדים בשפה אחת וכחברה אנושית אחת, וכדי לשמר זאת הם חשבו לבנות אנדרטה או סוג של מגדלור שיחבר את כולם יחד ויקבע להם מקום בעולם לדורות: וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ שְׂפָה אֶחָת וְדַבָּרִים אֶחָדִים... וַיֹּאמְרוּ הִבָּה נִבְנֶה לָנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם פֶּן נִפּוּץ עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ (י"א, א-ד). אמנם, מהביטוי: וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם הפרשנים למדו שהיה כאן גם ממד נוסף של רצון להעצמה, כבוד ושלטון:

אבן עזרא בראשית י"א, ד

והנה הכתוב גלה חפצם וסוף דעתם לבנות עיר גדולה למושבם, ולבנות מגדל גבוה להיות להם לאות ולשם ולתהלה לדעת מקום העיר לההולכים חוצה כרועי המקנה, גם יעמוד שמם אחריהם כל ימי המגדל. וזהו שאמר הכתוב ונעשה לנו שם.

אבן עזרא - שיטה אחרת בראשית י"א, ד

ונעשה לנו שם, שיראו הדור האחרון הבא אחרינו גבורתנו וכח מעשינו.

חזקוני בראשית י"א, ד

ונעשה לנו שם מבצר חזק לעולם להיותנו שליטים על כל הבריות ונמלוך עליהם.

פירושים אלו, המבטאים מחשבה שאיננה רק תועלתנית, אלא גם מכוונת לרווח אישי של גאוה ושררה מזדהים היטב עם דברי חז"ל שמסבירים שיש גם צד של כפירה בעצם הבניין של המגדל ובשאיפתם "ונעשה לנו שם". כאילו הם אומרים: אנחנו נסתדר בעצמנו, ואפילו ניצור לעצמו "שם" אחר (סוג של האדרה עצמית, עבודה זרה) - הם כבר לא צריכים את ה', הם כבר ידאגו לכול וישלטו על כל העולם.

מדרש תנחומא (בובר) פרשת נח סימן כח

[ויאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם], אמר ר' שמעון בן יוחי נטלו עבודה זרה ונתנוהו בראש המגדל, [אמרן] אם גוזר הקדוש ברוך הוא עלינו גזירות יהיה כנגדו ומעכבו, ואין הלשון הזה ונעשה לנו שם, אלא לשון עבודה זרה, שנאמר ושם אלהים אחרים לא תזכירו (שמות כג יג).

הגדלת שמו של אברם

למרות הביקורת על הרצון לשם של אנשי המגדל, בין הברכות שה' הבטיח לאברם נמצאת הברכה "ואגדלה שמך" - מה טיבה של ברכה זו? מדוע במקרה זה נחשב הרצון להגדלת השם לדבר חיובי? תשובה אפשרית לכך ניתן למצוא בדברי הרד"ק:

רד"ק בראשית י"ב, ב

ואגדלה שמך - שיהיה שמך נודע בגוים לרוב ברכתך וליושר מעשיך והצלחתך, כמו שקרה לו בדבר ארבעה המלכים שעשה לו שם גדול אז, כי במעט אנשים נצח ארבעה מלכים, ובני חת אמרו לו, נשיא אלהים אתה בתוכנו, וכן אמר לדוד "ועשיתי לך שם כשם הגדולים אשר בארץ" (ד"ה א' י"ז) וזהו מטובת האל לאדם.

האדרת שמו של אברם איננה מטרה משל עצמה, אלא תוצאה טובה הבאה בגלל מעשיו הטובים ודאגתו לזולת. ברכת ה' ששמו של אברם יגדל היא למעשה תוצאה של החיבור של אברם לה', הליכה בדרכיו ומעשיו הנעלים לחבר את כל הבריות לה'. בעוד אנשי המגדל ניסו ליצור לעצמם שם בכוח לשם הגאווה שבכך בלבד, שמו של אברם יתגדל מסיבות ראיות, כשכר על הליכותיו. כך מסביר זאת התנחומא:

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת ויקהל סימן א

כל זמן שאדם מרבה במצות הוא קונה שם טוב לעצמו, את מוצא שלשה שמות נקראו לו לאדם, אחד מה שקוראים לו אביו ואמו, ואחד מה שקוראין לו בני אדם ואחד מה שקונה הוא לעצמו, טוב מכולן מה שקונה הוא לעצמו.

מעשיו הנעלים של אברם מפורסמים. הוא מכיר טובה לה' ומפיץ את ידיעת ה' בעולם. הוא דואג ללוט בן אחיו שנתייתם מאביו. הוא עושה הכול כדי להימנע מריב עם לוט כאשר מתעוררת מתיחות ביניהם. הוא נלחם נגד ארבעת המלכים ומציל את חמשת המלכים ואת כל רכושם. למרות שהוא לא רוצה ליהנות מביזת המלחמה - הוא דואג לאנשים שהיו לצידו. בנוסף לכך, ייחודו של אברם הוא גם בכך שהוא משייך את כל ההצלחה שלו לה'.

בניגוד גמור לאנשי מגדל בבל, אברם לא מחפש לעצמו שם אלא קורא בשם ה' כמעט בכל מקום שהוא מגיע אליו. מה טיבה של הקריאה בשם ה'? יש שתי גישות בפרשנים להסבר ביטוי זה: תפילה לה' והפצת ידיעת ה'.

תרגום אונקלוס בראשית י"ב, ח

וצלי בשמא דיי (=התפלל בשם ה')

בראשית רבה (וילנא) פרשה לט טז

ויקרא בשם ה' מלמד שהקריא שמו של הקדוש ברוך הוא בפי כל בריה, ד"א ויקרא התחיל מגייר גרים ולהכניסם תחת כנפי השכינה.

רמב"ן בראשית י"ב, ח

ויקרא בשם ה' - פירש אונקלוס שהתפלל שם, כמו "קראתי שמך ה' מבור תחתיות" (איכה ג נה): והנכון שהיה קורא בקול גדול שם לפני המזבח את שם ה', מודיע אותו ואלהותו לבני אדם, כי באור כשדים היה מלמדם ולא אבו שמוע, ועתה כשבא בארץ הזאת שהובטח בה "ואברכה מברכך", היה למוד ללמד ולפרסם האלהות. וכן אמר הכתוב (להלן כו כד) ביצחק כאשר הלך אל נחל גרר והובטח "אל תירא כי אתך אנכי", שבנה מזבח "ויקרא בשם ה'". כי בא במקום חדש אשר לא שמעו את שמעו ולא ראו את כבודו והגיד כבודו בגוים ההם.

שתי הגישות משלימות זו את זו. ידיעת ה' וההכרה שהכול בא ממנו הן בעצם היסוד לתפילה. אברם בתפילתו לה' משייך את כל מה שהוא זוכה אליו כברכה מאת אליו. בדרך כלל, לקריאה בשם ה' מתלווה גם בניית מזבח, שמראה את הכרת הטוב כלפי ה'. תפילות ובניית המזבחות הן הביטוי המעשי של הכרה בבורא עולם, והדרך הטובה ביותר לפרסם את אלהותו לבני האדם.

שאלה למחשבה

מהם "שמותיו" של אברם? איזה שם הוא קנה לעצמו בזכות מעשיו ואיזה שם קראו לו בני האדם?

שמו המקורי, אברם, הוא שם מיוחד בפני עצמו, שמבטא גדולה ושררה, על ידי שילוב התארים 'אב' ו-'רם'. מאוחר יותר, בעת הציווי על ברית המילה, ייתן לו ה' שם חדש שמתבסס על אותה המשמעות ומרחיב אותה: וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת שְׁמֶךָ אַבְרָם וְהָיָה שְׁמֶךָ אַבְרָהָם כִּי אַבְרָם הָיָה גֹיִם נְתַתִּיךָ (י"ז, ה). שינוי שמו של אברם לאברהם מגדיל אותו לא רק באורך, אלא גם במשמעות - על ידי הוספת ה' התרחבה המשמעות מתואר כבוד סתמי, ומבטאת את הפיכתו של אברהם מאביה של אומה אחת - גוי גדול - לאביהם של אומות רבות. נוסף על כך, שינוי השם מוסיף לאברם את סימנו של שם ה' - האות ה' - וכך מבטא את הברית המיוחדת בין השניים.

גם בשם שמכנים הגויים את אברהם ניכר כי הם מזהים את ייחודו דווקא בנקודה זו - בקשר המיוחד שלו עם ה' האלהים. לאחר המלחמה במלכים ממהר מלכי צדק לברך את אברם באלהיו: וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֲלִיזָן קִנְיָה שְׂמִים וְאַרְצָן (י"ד, יט). ובסוף ימיו, כאשר הוא פונה לבני חת על מנת לקנות את מערת המכפלה, הם מכנים אותו בתואר של כבוד: וַיַּעֲנוּ בְנֵי חַת אֶת אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ: שְׂמֵעֵנוּ אֲדֹנָי נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ (כ"ג, ה-ו) כינויו בתואר "נשיא אלהים" מוכיח כי גם הבריות מבינות שהוא לא סתם נשיא. חלק ה"אלהים" שבכינויו מגיע אליו בזכות מעשיו שמחברים אותו לה', ומחברים את ה' לבריות דרכו. ודווקא בזכות חיבור זה נעשה שמו של אברהם גדול, ודווקא בדרך ההכרה בה' כמקור הכוח והשם, הופך גם פרסום שמו של האדם לרעיון חיובי.

זווית אישית

איזה שם היית בוחר לעצמך? מה עליך לעשות כדי להיות ראוי לשם הזה?

סיכום:

השם הוא חלק אינטגרלי ומהותי של האדם. כל אחד יכול לזכות או לרכוש עוד שמות במהלך חייו. טיב השמות ייקבעו ע"י מעשי האדם ושיאיו. אנשי מגדל בבל חמדו שם שינתק אותם מה' ולא עלה בידם. אברם חיבר את עצמו ואת העולם לה', ולכן זכה להצליח בכל דרכיו וקנה לעצמו את התואר "נשיא אלהים". לעתיד הוא יזכה גם שתתווסף אותו לשמו וייקרא "אברהם", אב לכל האומות.

להרחבה

[שיעור מאת הרב יעקב מדין והרב אמנון בזק: חטאי המגדל](#)

[מאמר מאת הרב יאיר קאהן: אברהם - איש החסד והאמונה](#)

[מאמר מאת הרב אהרן ליכטנשטיין זצ"ל: איש הרוח ואיש המעשה](#)

[שיעור מאת הרב אורי שרקי: הייעוד של משפחת אברהם באספקלריה של משנת הרב י' אשכנזי](#)

[מאמר מאת הרב יהודה עמיטל זצ"ל: פדיון שבויים](#)